

Jan Heijmans

IN GESPREK MET PEDRO DE BRUYCKERE

In de discours over onderwijs en opvoeding komt vaak onzin op tafel. Opvattingen die met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden geponeerd, citaten uit niet relevant onderzoek, conclusies die nauwelijks onderbouwd worden, concepten die al lang achterhaald zijn. We hebben het dan over urban legends, indianenverhalen of onderwijsmythes. Voorbeelden zijn het vermeende bestaan van leerstijlen, het vermogen tot multitasken of het onderscheid naar functie van de linker- en rechterhersenhelft. Deze onderwijsmythes blijven hardnekkig bestaan in onze alledaagse praktijk.

Eén van die hedendaagse 'mythbusters' in het onderwijs is Pedro de Bruyckere, onderzoeker en pedagoog van de Arteveldehogeschool in Gent. Hij verdiept zich al jaren in de leefwereld van jongeren en is een zelfverklaard verslaafde aan de populaire cultuur. Als wetenschapper beschikt hij over het unieke vermogen om moeilijke theorieën helder te verklaren en met aansprekende voorbeelden te vertalen naar de alledaagse praktijk. Ook schreef hij boeken met aansprekende titels als 'Jongens zijn slimmer dan meisjes, en andere mythes over het onderwijs' en 'Is het nu generatie X, Y of Einstein?' Voor de vroege vogels onder ons kan ik ook De Bruyckere's Twitteraccount met ondertussen meer dan 10.000 volgers aanbevelen, waarin hij stevast het motto: 'voor de ochtendploeg ...' een resumé geeft van trending topics en wetenswaardigheden, die je als onderwijsprofessional niet mag missen. Ook zijn blog 'X, Y of Einstein' over onderwijs, jongeren, cultuur en media is meer dan de moeite waard. Kortom, genoeg redenen om eens stevig met elkaar in gesprek te gaan over hoe je je een weg kunt banen door de onderwijsjungle van meningen, feiten en overtuigingen waarin beginnende leraren én ervaren rotten de weg kwijt kunnen raken.

Mijn eerste vraag is dan ook: "Wat is eigenlijk de grootste mythe die er over leraren bestaat?". De Bruyckere gaat er eens goed voor zitten: "Ik vind dat een leraar een professional moet zijn, maar ik ben nog nooit een leraar tegengekomen die zegt dat hij het onderwijs in is gegaan, omdat hij een professional wil zijn. Hij gaat in het onderwijs omdat hij kinderen graag iets wil bijbrengen. Twee pedagogen uit Leuven, Maarten Simons en Jan Masschelein, betogen dat je als professional ook 'amateur' moet kunnen zijn. Dit in de Vlaamse betekenis van 'liefhebber'. In deze betekenis herkent iedere leraar zich, want hij spreekt altijd over mijn leerlingen, of over mijn klas. Het zijn dan soms wel 'puisten-koppen', maar als leraar spreek je met veel liefde en verantwoordelijkheidsgevoel over jouw kinderen. In gesprekken over de professionaliteit van de leraar zie ik vaak een soort taalprobleem. In de gebruikte (beleids) taal herkent de leraar onvoldoende de essentie van zijn vak. Dat is niet zozeer een mythe, maar meer een constatering."

Dit brengt de vraag op tafel hoe de pedagogiek op dit moment aandacht krijgt in het onderwijsdiscours. De Bruyckere grapt: "We're coming back with a vengeance (naar de film met Bruce Willis). Pedagogiek is een tijdje

van de radar geweest door de beweging van ‘meten’ en ‘evidence based werken’. Dat is het makkelijke deel van het vak. De vraag naar het ‘waarom’ is veel moeilijker. Ik geef je een voorbeeld. Vorig jaar had ik een gesprek met John Hattie. Ik vroeg hem wat hij vond van inclusief onderwijs. Hij kon de vraag niet beantwoorden en bleef hangen in termen als ‘het effect is niet groot’, omdat het een pedagogische vraag is. Er is een nieuwe groep pedagogische denkers in opkomst (o.a. Gert Biesta en Frank Furedi), die allemaal verwijzen naar het gedachtegoed van Hannah Arendt. Daarmee komt de pedagogische relatie weer in het centrum van de aandacht. Ik was blij toen Onderwijs2032 aangekondigd werd, ook in Vlaanderen zitten we momenteel in een debat over eindtermen. In deze conversaties wordt het vraagstuk van het ‘wat’ en ‘waarom’ van onderwijs geadresseerd, maar het gesprek glijdt al snel weg naar het ‘hoe’. Een voorbeeld: De essentie is niet mindfulness in het curriculum, maar mensen een gezond leven leren leiden. De weg ernaartoe (het hoe) laat dat alstublieft aan de lerenden en de professionals over. Mensen praten liever

over de makkelijke weg. Daarom vindt men de taal van de pedagogiek moeilijk en slecht toegankelijk, maar pedagogiek is gelukkig weer helemaal terug op de agenda.”

Mijn volgende vraag gaat dan ook over het pedagogisch referentiekader voor de leraar van de toekomst. Wat is dat volgens De Bruyckere? “Als eerste moet een leraar kunnen kijken naar een leerling in zijn groep. Als je weet waar het kind en waar jij als leraar voor staat, dan kijk je als tweede naar de doelen die vanuit de samenleving opgelegd worden. Ik ben niet iemand die stelt dat de klant het kind is, want we hebben als onderwijs ook een taak vanuit de samenleving. Ik zie ook geen lineair verband tussen ‘expertise’ en de mate waarin je een goede leraar bent. Je hebt hele slimme mensen, die niets van kinderen begrijpen. Als ‘expert’ ben je als leraar de vertaler of tolk naar het niveau waar een kind op dat moment staat. De taak van de leraar is het kind daar op te pikken in zijn leefwereld en dan die leefwereld zo snel mogelijk opentrekken. Dat betekent dat een goede leraar ‘momentum’ kan creëren, oftewel de juiste pedagogische

rol kan aannemen in die situatie met dit kind en deze groep. In het kader van een pedagogisch referentiekader voor de leraar van de toekomst vind ik het ook belangrijk dat je onderdeel wordt van de samenleving en dat je dus ook bewust kunt ‘uitstappen’. Ik leg het uit. Je hoort leraren veel te weinig, terwijl ze een hele belangrijke rol hebben voor de samenleving. Ze trekken zich nog te vaak terug in hun klas. Maar het opkomen voor je leerlingen, voor wat je doet in de klas, voor je vak; dat mag best wat meer naar buiten komen.

Skohlé komt uit het Grieks en betekent van economie vrijgestelde tijd. Ik wil daar ook graag vrije ruimte aan toevoegen. Het gaat om ruimte en tijd geven aan kinderen om te leren. Als leraar gun je ze als het ware vertraagde tijd. Tijd en ruimte staan vandaag de dag behoorlijk onder druk, kijk maar naar de overvolle agenda's van jongeren. Een te dominante meetcultuur kan hen ook de kans ontnemen om te vergeten of fouten te maken. Volgens mij hoort de school een vrijplaats te zijn die af en toe afsluit voor de druk van buiten. Ook dat hebben we in het onderwijs te organiseren voor onze kinderen.

Het valt me op dat De Bruyckere in zijn voorbeelden steeds op zoek is naar balans tussen een open en een meer gestructureerde aanpak. Hij wijst in dit verband op het belang van spel; goed gestructureerd spel tilt het vrije spel naar een hoger niveau.” Hij beaamt dit. “Ja, dat is ‘Locke versus Rousseau’. Die spanning komt sinds 1750 in alle discussies over onderwijs en opvoeding steeds terug. Ook nu nog tref je die spanning aan, bijvoorbeeld tussen de doeldomeinen van Biesta (kwalificatie, socialisatie en subjectificatie).” Belangrijk is volgens De Bruyckere om te constateren dat dit evenwicht niet constant is in de tijd. Een mooi voorbeeld vindt hij dat er momenteel een dubbele benadering richting onderwijs is, namelijk dat enerzijds de school als concept onder druk staat. Hebben we nog wel een school nodig? Moeten we nog diploma's hebben? Maar dat we tegelijk ook meer ‘verschoolsing’ organiseren, bijvoorbeeld rond het jonge kind. Een deel van de verklaring voor deze paradox vindt De Bruyckere bij de invloedrijke nobelprijswinnaar economie, James Heckman, die stelt dat de hoogste ‘return on investment’ voor het onderwijs te vinden is bij de jongste leeftijd. Elke euro die je daar investeert levert tien keer meer op, dan dat je deze euro op latere leeftijd investeert. Dit leidde ertoe dat veel overheden fors investeerden in het jonge kind. Op basis van nieuw bewijs uit meta-analyses heeft Heckman zijn theorie aangepast. We hebben het nu over de Heckman ‘equation’

(<http://heckmanequation.org/content/resource/invest-early-childhood-development-reduce-deficits-strengthen-economy>), die stelt dat vroeg investeren belangrijk is, maar alleen loont als je erna ook nog iets blijft doen. In het Verenigd Koninkrijk kent men relatief goedkoop funderend onderwijs, maar bij de toelating tot het hoger onderwijs worden zeer hoge kosten gevraagd. Trek de parallel door naar de studiefinanciering of het leenstelsel hier. Als de inschrijvingsgelden voor hogescholen en universiteiten op den duur voor veel mensen onbetaalbaar worden, dan is het een desinvestering van de samenleving. Verduurzamen is daarmee een belangrijk thema geworden voor de komende jaren.”

Op de vraag hoe we als onderwijs het tij kunnen keren, antwoordt De Bruyckere: “Door op de nagel beginnen te kloppen. Naar Amerikaans voorbeeld van het ‘clearing house’ zouden er meer onafhankelijke, niet gepolitiseerde organen moeten komen, waarbij je (voorgenomen) beleid kunt laten toetsen op de lange termijn effecten voor de samenleving. Voor de maatschappelijke legitimatie is het belangrijk dat de overheid het goede voorbeeld geeft en ook wat meer ‘evidence informed’ gaat werken. Daar zijn nog geen exacte rekenmodellen voor, maar wel interessante voorbeelden. Weet je bijvoorbeeld wat de overheidsmaatregel in het Verenigd Koninkrijk is die het een enorme invloed heeft gehad op de zwakste groep in de school? Het naar beneden bijstellen van de ‘sociale huurprijzen’. Dit zorgde voor minder zorgen in het huishouden. Uit onderzoek blijkt dat ‘toxic stress’ bij ouders, bijvoorbeeld ten gevolge van armoede, al wordt overgenomen door en blijvende gevolgen heeft voor driejarige kinderen.”

Een laatste advies van De Bruyckere voor de lerarenopleiding: ‘3-3-2’. “Dit is geen alarmnummer, maar een denkmodel. Een goede lerarenopleiding geeft een goede start mee voor de eerste drie jaar. Ik zie veel goede mensen dan afhaken, veel wat je hebt aangeleerd in eerste drie jaar blijft nog niet plakken. In deze periode laat je de starters dus niet los, maar ga je een partnerschap aan met scholen, zodat ze ‘on the job’ inhoudelijk nog drie jaar door kunnen groeien. Bied daarna de mogelijkheid om in twee jaar door te studeren naar een masterniveau. De grootste fout die het onderwijs kan maken is dat we het leren afleren.”

